

5. Ліпська С. Л. Методичні засади удосконалення музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / С. Л. Ліпська. – К., 2007. – 23 с.
6. Монкс Ф. Одаренные дети; пер. с голл. А. В. Белопольский. – М.: Когито-Центр, 2014. – 130 с.
7. Соціальна педагогіка: підручник; за ред. А. Й. Капської. – К.: Центр учбової літератури, 2011 – 488 с.
8. Хрома Г. Деякі особливості сучасних молодіжних фестивалів / Г. Хрома // Матеріали до українського мистецтвознавства: зб. наук. праць.– 2003. – Вип. 3. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://etno.kyiv.uar.net/vyd/matmyst/2003/N3/Art40.htm>.

REFERENCES

1. Gorozhankina O. Y. *Rozvytok muzychno-tvorchykh zdbnosteі uchniv v protsesi navchannia v fortepiannomu gurtku* [The development of musical and creative abilities of students during piano classes]. Naukovyj ohliad, 2014, vol. 3, num. 1. Available at: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/124/190>.
2. Zagarnytska I. I. *Sotsializatsiia dytyny: sutnist, faktory, tekhnologii* [Child socialization: meaning, factors, technology]. Nova paradyhma, Kyiv, 2011, vol. 104, pp. 41–51.
3. Zinska T. V. *Muzychni konkursy ta festyvali v konteksti sotsiokulturnoho proektuvannia v Ukraini kintsia XX – pochatku XXI stolittiia* [Music contests and festivals in the context of sociocultural projecting in Ukraine in late XX – early XXI century]. Profesiina mystetska osvita i khudozhnia kultura: vyklyky XXI stolittia, Kyiv, 2016, pp. 384–395.
4. Krypchuk M. V. *Rozvytok suchasnykh festyvaliv mystetstv na Luhanshchyni pochatku XXI stolittia* [The development of modern festivals of mysticism in the Luhansk region in the 21st century]. Mystetstvoznavchi zapysky, Kyiv, 2013, vol. 24, pp. 148–153.
5. Lipska S. L. *Metodychni zasady udoskonalennia muzychno-vikonavskoi pidhotovky uchniv v umovakh pozashkilnoi spetsializovanoi osvity. Avtoref., kand. ped. nauk* [Methodical bases of the improvement of training students' musical performance in terms of non-formal special education. Phd (ped. sci.) abs.], Kyiv, 2007. 23 p.
6. Monks F., Ypenburg Y. *Odariionnyie deti* [Gifted children], Moscow, Kogito-Centre Publ., 2014. 130 p.
7. Kapska A. J. (Ed.) *Socialna pedagogika* [Social pedagogy], Kyiv, Centr uchbovoi literatury, 2011. 488 p.
8. Khroma G. *Deiaki osoblyvosti suchasnykh molodizhnykh festyvaliv* [Features of contemporary youth festivals]. Materialy do ukrainskoho mystetstvoznavstva, 2003, vol. 3. Available at: <http://etno.kyiv.uar.net/vyd/matmyst/2003/N3/Art40.htm>.

УДК 37.017.18

ТЕТЯНА РИБАК

rb.sisters.999@yandex.ua

аспірантка,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
м. Хмельницький, вул. Проскурівського Підпілля, 139

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА В ОСВІТНІХ УСТАНОВАХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Проаналізовано дидактичний потенціал виховання учнів в освітніх установах діаспори засобами художнього слова. Акцентовано на функції української літератури, яка сприяє формуванню розвиненої особистості, її підготовці до свідомої та активної трудової діяльності. З'ясовано, що, занурюючись в систему художнього світу, учень навчається із життя головних позитивних персонажів, як треба жити в суспільстві і принести йому найбільшу користь, адже підручники і посібники з рідної літератури, читанки в діаспорі створюють основу для вивчення дітьми поведінки свідомості. Доведено, що потужний морально-виховний і художньо-естетичний потенціал української словесності реалізується в підручниках західного українського зарубіжжя з метою етнокультурного збагачення школярів і насамперед формування національної свідомості українських дітей та активного вибору її цінностей. Встановлено, що дидактичний потенціал виховання учнів засобами художнього слова уможливорює прищепити любов до рідної мови, України і цим сповільнює процес асиміляції в іноземному середовищі.

Ключові слова: виховання, дидактичний потенціал, читанка, українська література, художнє слово, навчання.

аспирантка,
Хмельницькая гуманитарно-педагогіческая академия
г. Хмельницький, ул. Проскуровского Подполья, 139

ДИДАКТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ СРЕДСТВАМИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО СЛОВА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ ЗАПАДНОЙ УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЫ

Проанализировано дидактический потенциал воспитания учащихся в образовательных учреждениях диаспоры средствами художественного слова. Акцентировано на функции красного искусства – украинской литературе, которая способствует формированию развитой личности, ее подготовке к сознательной и активной трудовой деятельности, а следовательно воспитания тесно взаимодействует с жизнью. Выяснено, что, погружаясь в систему художественного мира, ученик учится из жизни главных положительных персонажей, как надо жить в обществе и принести ему наибольшую пользу, ведь учебники и пособия по родной литературе, книги для чтения в диаспоре создают основу для изучения детьми поведения сознания. Доказано, что мощный морально-воспитательный и художественно-эстетический потенциал украинской словесности реализуется в учебниках западного украинского зарубежья с целью этнокультурного обогащения школьников и прежде всего для формирования национального сознания украинских детей, активного выбора ее ценностей. Установлено, что дидактический потенциал воспитания учащихся средствами художественного слова способствует привить любовь к родному языку, к Украине и таким образом замедляет процесс ассимиляции в инородной среде.

Ключевые слова: воспитание, дидактический потенциал, книга для чтения, украинская литература, художественное слово, учение.

TETYANA RYBAK

postgraduate,
Khmelnitskyi Humanitarian-Pedagogical Academy
Khmelnitsky, Proskurivsky Underground, 139 st.

DIDACTIC POTENTIAL OF PUPILS UPBRINGING BY MEANS OF LITARATURE WORKS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF WESTERN UKRAINIAN DIASPORA

Didactic potential of upbringing pupils in educational institutions of the Diaspora by means of artistic word has been analyzed. The attention is paid to the function of art – Ukrainian literature, which promotes the formation of fully developed personality, their preparation for the conscious and active labour activity, and therefore upbringing is closely connected with life. It is cleared out that when plunging into the system of the artistic world, the pupil learns from the life of the main positive characters how to live in the society and to be useful, because textbooks and manuals on the native literature, readers in the Diaspora provide the basis for children to learn the behaviour of consciousness, and the latter, as it is known, depends on the construction of the world in themselves, that is called the worldview. It is proved that the powerful moral-educational and artistic-aesthetic potential of Ukrainian literature is being implemented in the books of Western Ukrainian Diaspora with the aim of ethnic and cultural enrichment of pupils and above all the formation of national consciousness of Ukrainian children, active choice of their values of national spirituality. It is established that the didactic potential of the upbringing of pupils by means of artistic word allows instilling love to the native language, to Ukraine, and thus it slows down the process of assimilation. On the basis of the study of the scientific-pedagogical heritage of emigration teachers-philologists, the theoretical approaches and practice of schoolchildren education by means of the word have been analyzed, the significance of their experience for the modern educational practice has been substantiated. The system of education of schoolchildren by means of the word, which has been developed over the years, is actual for the development of pedagogical science and practice. The analysis of pedagogical practice, accumulated didactic potential of upbringing pupils in educational institutions of the western diaspora testifies that the teachers of the second half of the twentieth century were deeply knowledgeable with the experience of national education, customs, traditions, culture, and the history of the Ukrainian people. They were able to use their knowledge in the disclosure of the multifaceted world of the child. The teachers-philologists realized that the word is the most important tool for the education of the child's knowledge of the world, and this knowledge begins in preschool age in the form of reading Ukrainian fairy tales,

legends, funs, tongue twisters, children's poems. It is proved that pedagogical views of teachers-humanists on universal values are connected with the folk pedagogical wisdom, spirituality, folk outlook, Ukrainian national system of education.

Keywords: *upbringing, didactic potential, reader, Ukrainian literature, artistic word, education.*

В історії української педагогіки зарубіжжя аспект вивчення проблеми забезпечення навчально-виховного процесу шкіл українознавства якісними підручниками є актуальним. Адже підручники і посібники мають відповідати новітнім науково-дидактичним вимогам стосовно забезпечення успішним оволодінням учнями знаннями, формувати гармонійний розвиток школярів і спонукати їх до творчих пошуків. Відтак методика насиченості відповідних компонентів в структурі підручників з української філології має надзвичайно важливе значення в процесі збереження української ідентичності.

Західна українська діаспора здійснила чимало вагомих справ щодо збереження і розвитку національної культури. Українське книговидавництво в еміграційному середовищі Заходу має довготривалу історію. Однак ця проблема у сучасній педагогіці ще недостатньо вивчена науковцями. Оскільки лінгводидактичні питання творення основних підручників для навчання української мови і літератури в системі рідномовного шкільництва західної діаспори розглядалися частково в працях таких дослідників, як Б. Ажнюк, Г. Бигар, І. Осадченко, С. Романюк, І. Руснак, Б. Степанишин, І. Стражнікова тощо, нами запропоновано аналіз дидактичного потенціалу виховання учнів в освітніх установах діаспори засобами українського художнього слова.

Мета статті – проаналізувати читанки, підручники, хрестоматії з української літератури, аби виявити й охарактеризувати дидактичний потенціал виховання учнів засобами художнього слова в освітньому еміграційному середовищі.

Морально-виховний і художньо-естетичний потенціал українського художнього слова закладений у підручниках і посібниках філологічного профілю, репрезентованих в західному українському зарубіжжі з метою етнокультурного збагачення дітей іммігрантів, формування в них національної свідомості і духовності. Українські педагоги еміграційної школи керуються настановою С. Русової, яка радила: «Учитель має не лише вчити учнів, а й виховувати їх характер, а найголовніше – зміцнювати їх волю й викликати свідоме відношення до своїх обов'язків, почуття відповідальности» [9, с. 110].

І. Бех, О. Сухомлинська, Т. Тхоржевська, А. Богуш та інші сучасні науковці, оперуючи досвідом класиків педагогічної думки С. Русової, Г. Ващенко, В. Зеньковського, І. Огієнка, К. Ушинського, умотивовано інтерпретують тезу, що відродженню духовності та підвищенню духовно-морального виховання учнів сприятиме застосування в навчальному процесі християнських морально-етичних цінностей, які, на думку О. Сухомлинської, припинили уподібнюватися до релігії і «почали сприйматись як універсальні моральні настанови... християнської цивілізації в культурологічному її вимірі, набули абсолютного, загальнолюдського характеру» [11, с. 5].

На універсальність наукової освіти звертала увагу С. Русова, яка на початку 1920-х років радила педагогічну працю не обмежувати «елементарною та популярною освітою, треба на неї дивитися і з наукового та мистецького погляду, і хто в ній хоче прийняти участь, від того вимагається пильне і уперте вчення, бо наукова освіта тримається і ґрунтовности, й універсальности» [7, с. 8].

Особливу увагу С. Русова приділяла вивченню філологічних дисциплін, стверджуючи, що «велике значення в національній школі має вивчення літератури, вона має проводитись з першого ступеня дитсадка. Там вона складається з найпростішого матеріалу, народних казок, пісень, загадок, прислів'їв», крім того «національна школа використовує твори найкращих письменників. Наша українська класична література вся пройнята щирим демократизмом і гарячим патріотизмом. Учням треба було зрозуміти цей напрям і дати належну оцінку. Разом з тим треба вияснити і вартість художньої краси форми, яка є у М. Коцюбинського, Лесі Українки, Г. Чупринки і ін.» [9, с. 339]. Як бачимо, С. Русова акцентувала увагу на одному навчальному предметі з української літератури, а навчання окремої дисципліни є предметом для розгляду в галузі педагогічної науки як спеціальної теорії навчання (приватна дидактика). Хоча педагог цікавилась усім спектром шкільної освіти, в т. ч. вихованням. У праці «Дидактика» С. Русова, торкаючись проблеми виховання учнів, приходить до висновку, що «метою виховання не може бути те або інше утилітарне завдання, а

лише змагання виробити з учня вільну людину, готову для служіння над особовим завданням і для реалізації найвищого гуманного ідеалу, що панує на той час у громадянстві» [9, с. 162].

Проаналізовані нами читанки, підручники з української літератури, хрестоматії виконували у західноукраїнському еміграційному середовищі важливу роль національної освіти і виховання, сприяли розвитку естетично-художніх смаків і формували історичну пам'ять підростаючого покоління, прищеплювали любов до рідної мови, культури, України. Таке формування розпочинається з раннього віку. Навчальна діяльність володіє значними виховними можливостями, особливо в ранньому віці, коли лише формується світоглядна платформа особистості, розвиваються не лише розумові здібності, а й «моральна сфера школяра, його поведінка в колективі, суспільній групі» (Л. Божович). Це оприявлено в читанках І. Боднарчука, М. Дейко, Є.-Ю. Пеленського, П. Волиняка, М. Овчаренко, Ю. Любінецького та інших діаспорних авторів навчальних книжок із літератури.

Для школярів настає період пізнання ідіостилію письменника, знайомство з автором через прочитання твору, що несе виховний зміст. Знайомство у підручниках з новими іменами – Леонід Полтава, Олекса Кобець, Яр Славутич, Дмитро Чуб, Галина Журба, Лев Орлигора, Остап Тарнавський, Емма Андієвська, Богдан Бойчук тощо – розширює в учнів кругозір, знання про світ. Отже, підхід у доборі творів для вивчення активізує увагу дітей до українського літературного життя в діаспорі. Відбувається пізнання школярами українського мистецького процесу, усвідомлюється значущість внеску письменників діаспори в українську літературу, поглиблюється зв'язок навчання з життям.

Потужний морально-виховний і художньо-естетичний потенціал української словесності широко реалізується в підручниках західного українського зарубіжжя з метою етнокультурного збагачення школярів і передусім для формування національної свідомості дітей, активного вибору ними цінностей національної духовності. Вважаємо, що в школах західної української діаспори варто поглиблювати пошук новітніх методичних підходів, педагогічних технологій, які б в умовах вибору і співставлення духовних цінностей сприяли вдосконаленню навчально-виховного процесу в системі рідномовного шкільництва, виховували в учнів любов до української мови, культури, духовних надбань рідного народу.

Вихованню в дітей уміння швидко та грамотно писати і читати, як відомо, особливу увагу приділяв В. Сухомлинський, адже «читання й письмо – два найпотрібніші школяреві інструменти навчання і водночас два віконця в навколишній світ» [12, с. 132]. Знання рідної мови, літератури тісно пов'язано з моральним виховання людини, бо, унісонуючи С. Русовій, лише належна духовно-моральна матриця є опорою глибоких знань вихованця. Оскільки за програмою шкіл українознавства передбачається читання релігійного предмета, то, відповідно, в кожному навчальному посібнику не обходилося без текстів, які базовані на духовно-моральному синкретизмі, на повчанні С. Русової. У висновках до «Дидактики», закликаючи словами поета Р. Тагора, вона радила: «Не виганяйте зі школи ані Бога, ані Природи, дайте вашим учням жити духовним життям» [9, с. 189].

У кожній читанці надібуємо тексти і повчання теологічного характеру, сутність яких полягає у викладі й тлумаченні християнського вчення. Скажімо, читанка для 2 класу «Волошки» М. Дейко започатковується «Молитвою за Україну» [2, с. 11], тут же вміщено вірш О. Кобця «До церкви», оповідання «Різдво», «Великдень». У діаспорному середовищі духовно-моральне виховання на християнських цінностях започатковувалось у кожній родині з дошкільного віку, згодом у школі, бо, як стверджувала С. Русова, прищеплення дітям християнських основ – це унікальний період «духовно-релігійної сенситивності», акцентуючи, що «релігійна вимога живе в дитині», ... її «думки і почуття шукають Бога», відповідно це «зобов'язує нас у дошкільному вихованні не зрікатися релігійних настроїв наших діток і не нехтувати ними» [9, с. 178–179].

Мистецтво слова, як і виховання, спирається на науку. А позаяк антропологічні знання вимагають здібностей, хисту, природного обдарування, таланту, то, як свідчать художні тексти, уміщені в навчальних посібниках для учнів шкіл українознавства, акцент ставиться на патріотичне виховання, формування у школярів національного переконання. Ідеї виховання дитини, що їх пропагували свого часу Олена Пчілка, Ганна Барвінок, Н. Кобринська, С. Русова, продовжували розвивати в діаспорній школі вчителі-філологи М. Стратієнко, І. Савицька, К. Перелісна, М. Смирненко, В. Боднарчук (Лукаш) та ін. Так, до плеяди діяльних жінок у плеканні світлих традицій дитячої тематики в українській літературі належить І. Савицька. «Поле її літературної діяльності замітне присвятою дитячому вихованню (у збірних творах «Серце», «Українські молоді пісні», «Наша хатка», «Золоті дзвіночки», «Незабудьки», «Три казочки», «Денник Ромця»),

особистій місії берегині скарбів рідної мови («Ой верше мій, верше» – нариси на етнографічній канві з минулого й сучасного Лемківщини...)» [5, с. 3].

Виховання дітей дошкільного віку й учнів початкових класів відбувалося на прикладі казок та інших фольклорних творів, опублікованих в журналах «Веселка» (виходив у 1954–1994 рр.), «Наше життя» (друкується з 1944 р.), а також оригінальних творів, авторами яких є О. Мак, К. Перелісна, В. Вовк, Ганна Черінь, Діма (Діамара Ходимчук), І. Бондарчук, Лідія Далека та ін.

Значну роботу у справі національно свідомої молоді діаспори проводив педагог М. Ждан, який, прибувши до США в 1950 р. й оселившись у Клівленді, став першим директором курсів українознавства в місті, а згодом їх інспектором, показував приклад своїм учням на практиці: брав активну участь у позашкільних і виховних заходах і залучав до них школярів. Під його безпосереднім керівництвом проходили Шевченківські дні, День Злуки, свято Миколая, Новорічні та Різдвяні свята, дні вшанування видатних українців. Проявляв активність в громадському житті, був активним членом Учительської громади, допомагав у розбудові Українського музею, співпрацював з академічним товариством «Зарево» та з Українською студентською громадою.

Вищезазначене наочно засвідчує намагання українців у сприятливих, а здебільшого несприятливих, умовах полікультурного етносу навчати дітей емігрантів української мови і літератури, щоби не втрачався зв'язок поколінь, щоби діти, народжені за кордоном, не забували прабатьківське коріння, зростали патріотами, несли у світ горде ймення українця, примножували славу України, її працьовитого народу, були місіонерами національної культури на Заході.

Науковці-педагоги (С. Русова, М. Ковальов, Б. Райський, Г. Ващенко, О. Копач-Яворська, А. Горохович) довели, що в системі виховання молодшого школяра особливу увагу треба звертати на розвиток особистості з розумовим дозріванням дитини. Виховання молоді в еміграційному середовищі починалося з дошкілля, у світличках, коли один раз в тиждень проходили українознавчі курси, які згодом переходили на недільні школи українознавства. Малих українців виховували на національних дитячих забавах, співах, малюванні, фізичних вправах. У творенні українського виховного простору середовища для дітей і молоді педагоги намагались наповнювати його глибоким змістом. Найперше, учні початкових класів при іграх, розвагах краще усвідомлюють своє рідне. Засобами художнього слова (декламування віршів, цитат із прозових чи драматичних творів) школярі поповнюють знання про Україну, свій народ, його минуле, культуру, а отже, не потрапляють під термін «комплекс меншовартості». У початковій школі дитина вперше пізнає суть моральних принципів, навчається давати оцінку (добре, нечисто, ввічливо, непристойно тощо) своїм знанням і діям, а також вчинкам друзів та рідних, котрі дитину оточують.

Аксіологічні параметри, почуття дружби, гуманізму виховували вчителі школи українознавства в Нью-Йорку. Так, під керівництвом вчительки української мови учні 6 класу написали зворушливого листа Яремі – синові-школяреві Н. Світличної, висловивши йому зворушливу підтримку в складний час життя [3, с. 8].

Як правильно поводитись з дітьми викладачі шкіл українознавства США та Канади щороку проходять літні навчання, що їх організовує Шкільна рада УККА. «Насправді це вже багаторічна традиція. Однак для мене все це було вперше. Я і досі під впливом того національного духу, того патріотизму та педагогічного натхнення, яке ми наче із повітрям увібрали на Союзівці. Лекції з української літератури, які із нами проводив професор Євген Федоренко, проходили в режимі он-лайн», – згадує одна з учасниць такого навчання [8]. Під час літніх педагогічних навчань обговорюються доповіді про творчість В. Сосюри, В. Стуса, Л. Костенко, В. Симоненка, І.Багряного, У. Самчука, В. Шкляра, О. Забужко та інших українських літераторів минулого і сьогодення, їх внесок у виховання національної свідомості дітей засобами художнього слова.

Педагоги української діаспори при плануванні уроку літератури враховують індивідуально-авторську мовну картину світу, яка безперечно акумулює естетичні цінності, демонструє естетичний розвиток мови.

Особливого значення навчанню рідної мови і літератури у вихованні дітей надавав К. Ушинський. В зв'язку з цим він писав: «У скарбницю рідного слова складає одно покоління за другим плоди глибоких сердечних порухів, плоди історичних подій, вірування, погляди, сліди пережитого горя і пережитої радості, – одним словом, весь слід свого духовного життя народ дбайливо зберігає в народному слові»; мова, вважав педагог, – це «найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живуці й майбутні покоління народу в одно велике, історичне живе ціле» [4, с. 231–232].

Культуру мовлення виховував у підростаючого покоління І. Огієнко, який в 1959 р. надрукував книгу мовних нарисів-повчань «Як писати й говорити по-літературному». У ній науковець-філолог виклав пам'ятку граматики, милозвучності з точки зору фоностилістики, чистоти, багатства українського мовлення. Уже назви параграфів книги несуть у собі дидактичний зміст: «Пишучи неясно, шкодимо розвиткові своєї культури», «Десять заповідей простого писання», «Не вживаймо в своїм писанні разячих варваризмів», «Не вживаймо чужої фразеології», «Оминаймо віддієслівні іменники», «Не будуймо надто складних речень». Поради видатного мовознавця і нині служать добрим прикладом для українців не лише закордоння, а й України.

Мовну грамотність, мовне виховання І. Огієнко поширював серед українців-емігрантів постійно, про що свідчать його фундаментальна праця «Наша літературна мова» (1958; друга частина 1969), в якій на звороті титулу подано приписку великим шрифтом: «Передрук дозволяється всім». Так автор прагнув донести свою філологічну думку до якнайширшої читацької аудиторії задля практичного застосування його багаторічних досліджень в боротьбі проти асиміляційних тенденцій в еміграційному середовищі.

Розроблені І. Огієнком правила уособлюють й дидактичні компоненти, зокрема, як кожен учень повинен виховувати в собі любов до книги, посидючість, терпеливість, інтелектуальну зосередженість, бо «читання – це праця, корисна та приємна», читання є «ознакою висококультурної людини». Науковець радить:

1. Читання навчає нас уму-розуму, замінюючи нам життєвий досвід, крім цього воно завжди дає нам високу естетичну насолоду. Тому, читаючи книги, ніколи не поспішайте. Нехай навчання буде серйозніше, а насолода глибша.

2. Передчасно не намагайтеся дізнатись про розв'язку книги: від цього увага слабне, інтерес до книги зникає. Бо обідати не починають з десерту.

3. Зміст книги – священна власність того, хто її написав, дуже часто письменник створює книгу з великими зусиллями. Тому завжди знайте та твердо пам'ятайте ім'я автора, який написав книгу.

4. Читання – це праця, корисна та приємна. До всякої ж праці звичка набувається лише постійними вправами. Тому читайте завжди і всюди, де тільки є для цього можливість, – тоді читання стане вашою звичкою, а вона є ознакою висококультурної людини [6].

Вчителька Н. Сенік з м. Сиракузи, колишня випускниця Ніжинського педінституту, постійно дбала про виховання мовної грамотності, моральних чеснот серед українців-емігрантів у США. З цією проблемою вона навіть виступила на з'їзді Спілки української молоді Америки в травні 1982 р. в Рочестері. Свої висновки вона підкріпила цитатою урядовця шкільництва США такою квінтесенцією: «Давня істина – родина, хата – це перший університет кожної дитини. Мама, бабуся закладає в свідомості дитини перші високі моральні чесноти, формує її свідомість, навчає її молитви. А якщо нема української мови, нема української родини... Плекаймо свою мову! Слідкуймо за її чистотою!» [10, с. 3].

Виступаючи перед студентами Українського вільного університету в Мюнхені, В. Вовк, з перспективи пережитого на чужині, так наставляє молодь: «Час майне, мов спалах блискавиці... Не думайте здобувати життєві блискітки. Вони короткотривалі й не приносять щастя. Всі матеріальні здобутки, але також – почесні, премії, відзначення – можуть бути приємні, але вони – не істинні. Істинне те, що залишимо для світу, те, що хочемо дати Україні, адже для неї ми народилися українцями» [1, с. 7].

На жаль, вчителі-словесники українських освітніх установ західної діаспори нестандартним урокам читання мало приділяли уваги. Означені уроки застосовувалися переважно в позаурочний час, у літніх дитячих таборах: це урок-ранок, урок – конкурс на кращого декламатора твору про Україну, інтегрований урок читання та історії України, урок кмітливих, урок – брейн-ринг за творчістю Т. Шевченка, урок – родинне свято Матері тощо.

Отже, проаналізований навчально-методичний і теоретичний матеріал, що його використовували педагоги еміграційного шкільництва, показує ставлення учня до художньої літератури, особистісного сприймання ним слова в художньому контексті через почуттєві порухи душі, що супроводжують читання, без якого годі говорити про художню культуру.

Як відомо, освоєння художнього світу, аксіологічних параметрів потребує співучасті вчителя й учня, в результаті чого стає актуальним збагачення дитячого досвіду, активізується творча уява, зростає духовна свідомість школяра. Учителі-словесники українського еміграційного шкільництва усвідомлювали дидактичний потенціал виховання засобами художньої літератури, що передбачає спостереження за дитиною, уміння вловлювати її порухи душі й відзначати, чи вдалося

активізувати духовні сили, які змогли би посприяти кращому сприйманню письменницького твору. Із повноцінного викладу уроку української літератури, уроку читання в матриці усвідомленого сприйняття тексту формується потреба стійкого інтересу дитини до мистецтва слова.

Дидактичні компоненти в структурі підручників з української філології для шкільництва західної діаспори передовсім містять елементи виховання учнів засобами художнього слова, увиразнюють морально-етичне виховання, християнські морально-духовні цінності. Майстерно змодельований художній текст впливає на почуття, естетичні переживання, які включають здатність стимулювати духовність і високі вчинки, протистояти культивуванню песимістичних поглядів, негативних смаків, вироблення непримиримості до підлості і жорстокості, а головне – в полікультурному середовищі прищеплює любов до рідної мови та України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Віра Вовк – почесний доктор УВУ // Хлібороб: інформативний бюлетень Українського Товариства Бразилії. – 2012. – № 450. – С. 7.
2. Дейко М. Волошки: Читанка для другого року навчання з мовними та граматичними вправами й українсько-англійським словником / М. Дейко. – Лондон: Вид-во Спільки українських учителів і виховників у В. Британії, 1967. – 146 с.
3. Діти родини С. і Т. Гевринів зустрічають Ярему Світличного // Юнак. – 1979. – Ч. 2 – С. 8.
4. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія; за ред. В. Г. Кременя / Уклад. О. О. Любар. – К.: Знання, 2005. – 767 с.
5. Кухар Р. Іванна Савицька – виховниця молоді / Р. Кухар // Наше життя. – 2000. – Ч. 10. – С. 3–4.
6. Мовні заповіді та правила читання від Івана Огієнка. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.classwork.in.ua/?p=718>.
7. Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Уклад.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.
8. Пономарьова Н. Шкільна рада: Союзівка 2015 / Н. Пономарьова, А. Мессерлі, С. Хмурковська. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ridnashkola.org/>
9. Русова С. Дидактика / С. Русова. – Прага: Вид-во «Сіяч» при Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова, 1925. – 190 с.
10. Сенік Н. Українська мова в українській родині / Н. Сенік // Наше життя. – 1983. – № 3. – С. 2–3.
11. Сухомлинська О. Формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей / О. Сухомлинська // Директор школи. – 2003. – № 1 (24). – С. 4–6.
12. Сухомлинський В. Сто порад учителю / В. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1988. – 304 с.

REFERENCES

1. *Vira Vovk – pochesnii doktor UVU* [Vira Vovk – Honourable Doctor of Ukrainian Free University]. Hliborob: informatyvni biuletен Ukrainkoho Tovarystva Brazyl'ii, 2012, № 450, p. 7.
2. Deiko M. *Voloshky: Chytanka dlia druhoho roku navchannia z movnymy ta gramatychny vpravamy i ukrainsko-angliiskym slovnykom* [Cornflowers: Second Grade Reader with the Vocabulary, Grammar Exercises and Ukrainian-English Vocabulary]. London: Vyd-vo Spilki ukrainkikh uchiteliv i viovnykiv u V. Britanii, 1967, p. 146.
3. *Dity rodyny. S. and T. Hevriniv zustrichaiut Yaremu Svitlichnogo* [Children of the Family of S. and T. Hevryn Meet Yarema Svitlychnyi]. Yunak, 1979, ch. 2, p. 8.
4. *Istoriia ukrainskoi shkoly i pedagogiky: Hrestomatiia* [History of Ukrainian School and Pedagogy], Kyiv: Znannya, 2005, 767 p.
5. *Kuhar R. Ivanna Savitska – viovnytsia molodi* [Ivanna Savitska – Educator of Young People]. Nashe zhyttia, 2000, ch. 10, pp. 3–4.
6. *Movni zapovidi ta pravila chitannia vid Ivana Ogiienka* [Language Commandments and Reading Rules Made by Ivan Ohiyenko]. Available at: <http://www.classwork.in.ua/?p=718>.
7. *Osvitologii: hrestomatiia* [Science of Education], Kyiv: VP «Edelweis», 2013, 728 p.
8. *Ponomariova N. Shkilna rada: Soiuzivka 2015* [School Council: Union 2015]. Available at: <http://www.ridnashkola.org/>.
9. *Rusova S. Dydaktyka* [Didactics]. Praga: Vyd-vo «Siyach» pry Ukr. pedagog. instytutu im. M. Dragomanova, 1925, 190 p.
10. *Senyk N. Ukrainska mova v ukrainskii rodyni* [Ukrainian Language in Ukrainian Family]. Nashe zhyttia, 1983, № 3, p. 2–3.
11. *Suhomlinska O. Formuvannia duhovnosti osobystosti na osnovi hrystyianskykh moralnykh tsinnostei* [Development of Personal Moral Values on the Basis of Christian Moral Values]. Dyrektor shkoly, 2003, № 1 (24), p. 4–6.
12. *Suhomlinskyi V. Sto porad uchytelvi* [Hundred Advices to a Teacher]. Kyiv: Radianska shkola, 1988, 304 p.